

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 25.07.2022
Published /Yayınlanma 31.08.2022
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Yılmaz, B. (2022). İkinci Yeni'nin ışığında Aylak Adam. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(86), 1663-1670.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3199>

Beyza YILMAZ

<https://orcid.org/0000-0002-5990-1722>

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara/ TÜRKİYE

İKİNCİ YENİ'NİN IŞIĞINDA AYLAK ADAM

IN THE LIGHT OF THE SECOND NEW AYLAK ADAM

Issue/Sayı: 86

Volume/Cilt: 9

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

Yusuf Atılğan'ın Türk edebiyatı için önemli olan *Aylak Adam* romanı İkinci Yeni'nin olduğu dönemde ortaya çıkmıştır. İkinci Yeni'nin dünya görüşleri ile *Aylak Adam* romanının konusu büyük oranda benzerlik göstermektedir. İkinci Yeni'nin merkezi kabul edilen Turgut Uyar'ın *Geyikli Gece*'si de alışlagelmişin dışında oluşuyla Yusuf Atılğan'ın *Aylak Adam* romanı ile benzer bakış açısı taşımaktadır. Biz de bu benzerlikten hareketle kurumsala ve standartlaşmaya tepki, doğaya kaçış, toplumsal algıdan uzak bakış açısı, modernlik eleştirisinin yansımaları, kadın ve cinsellik olan eserlerin belirgin özelliklerini ele almaktayız. Aynı zamanda Yusuf Atılğan'ın yadırgatma unsuru olarak romanında kullandığı tek harften oluşan isimler dikkat çekmektedir. Çalışmamızda Türk edebiyatının bu zamana kadarki alışlagelmişinin dışına çıkan Turgut Uyar ve Yusuf Atılğan'ın eserleri *Geyikli Gece* şiiri ile *Aylak Adam* romanının hangi noktalarda buluştuğunu ve İkinci Yeni'nin etkisinin *Aylak Adam* romanına ne ölçüde, hangi açılardan yansıdığını ele aldık. İkinci Yeni ışığında Yusuf Atılğan'ın *Aylak Adam* romanını inceleyerek dünyaya dair farklı bakış açılarını tek bir potada eritmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: *Aylak Adam*, Yusuf Atılğan, İkinci Yeni, *Geyikli Gece*, Turgut Uyar.

ABSTRACT

The *Aylak Adam* novel of Yusuf Atılğan, which is important for Turkish literature, emerged in the period of the Second New. The world views of the Second New and the subject of the *Aylak Adam* novel are largely similar. Turgut Uyar's *Geyikli Gece*, which is considered to be the center of the Second New, has a similar point of view to Yusuf Atılğan's *Aylak Adam* with its unusualness. Based on this similarity, we deal with the reaction to the institutional and standardization, escape to nature, perspective away from socialist perception, reflections of the criticism of modernity, and the distinctive features of the works of women and sexuality. At the same time, the names consisting of a single letter that Yusuf Atılğan used in his novel as an element of strangeness attract attention. In our study, we discussed at what points the poems of *Geyikli Gece* and the novel *Aylak Adam*, the works of Turgut Uyar and Yusuf Atılğan, which went beyond the conventional in Turkish literature up to this time, met and to what extent and from which aspects the influence of the Second New was reflected in the novel *Aylak Adam*. In the light of the Second New, we tried to melt different perspectives on the world into a single pot by examining Yusuf Atılğan's *Aylak Adam*.

Keywords: *Aylak Adam*, Yusuf Atılğan, Second New, *Geyikli Gece*, Turgut Uyar.

1. GİRİŞ

İkinci Yeni 1950'li yıllarda Edip Cansever, İlhan Berk, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Sezai Karakoç ve Ece Ayhan gibi şairlerin başını çektiği bir şiir ve edebiyat akımıdır. Erdem, ahlak, toplum ve gerçek gibi konuların şiirin dışında tutulması gerektiğini savunarak bireyselle yönelmişlerdir. Gelenekten kopmuşlar, biçimciliğe önem vermişler, yerleşmiş düzenin dışına çıkmışlardır. İkinci Yeni'nin başarılı şairi Turgut Uyar, simgeci ve yoğun hayal gücüyle oluşturduğu *Geyikli Gece* şiirini bu anlayışta oluşturmuştur.

Aylak Adam romanında her şeye karşı çıkan ismi tek bir heceden oluşan C.'nin öyküsü anlatılır. C. babasından kalan bir mirasla varlıklı sayılabilecek ölçüde yaşayan biridir. C. bütün değerlerini

yitirmiştir, tutunacak bir şey arar ve kurtuluşu gerçek sevgi de görür. Gerçek sevgi arayışının da boşa olduğunu bilir. C. sıradanlığa tekdüzeliğe oldukça karşı bir bireydir. Roman; kış, ilkyaz, yaz ve güz olmak üzere dört bölümden oluşarak klasik zaman anlayışının dışına çıkmıştır. C. kaybettiğini annesinin özlemine teyzesinde duyumsar ancak teyzesinin de babası yüzünden öldüğüne inanır ve bu nedenle babasından nefret eder. C. bir işte çalışmaz sokaklarda aylıklık yaparak gerçek sevgiyi tadabileceği kadını arar. Aynı zamanda sanata düşkün entelektüel bir hayat sürer. Sevgilisi Ayşe ile bir yanlış anlama nedeniyle görüşmez. Bir gün sokakta gördüğü Güler'in peşine düşer ancak onunda diğer insanlar gibi evlilik hayali içinde olduğunu anlayınca ondan uzaklaşır. C. yazın bir pansiyona taşınır ve Ayşe ile karşılaşır, aralarında tutkulu bir yakınlık başlarsa da daha sonra ikisi içinde bazı şeylerin bittiğini hissederler. C. bir gün sokakta bir kadın görür onun aradığı kadın olduğunu düşünerek peşinden giderken bazı olumsuzluklar yaşar ve bulduğu an kaybettiğini, kendisini de kimsenin anlayamayacağını düşünür. Yaşadığı yıllara göre romanın konusu yeni, anlatımı kendine özgü ve bireyin dünyasına eğilen bir romandır. Bir arayışın romanı olan *Aylak Adam*'da:

“C.'nin bilincini sergilemek için iç çözümleme, aktarılan iç konuşma, alıntılanan iç konuşma gibi yöntemlerden yararlanır bol bol. Okur da C.'nin sorununu, düşüncelerini, yaşam felsefesini ve duygularını kah C.'nin iç konuşmalarından, kah anlatıcıdan, kah C.'nin başkalarına söylediklerinden öğrenir. Yazarın, ilk romanında C.'nin psikolojisi üzerinde durmasının nedeni, başkalarına benzemeyen bir roman kişisini, onun iç dünyasına inerek derinlemesine işlemek ve böylece bir karakter yaratmaktır.” (Moran, 2017: 293-294).

2. KURUMSALA ve STANDARTLAŞMAYA TEPKİ

Aylak Adam romanının başkahramanı C., toplumsal ritüellerin dışında bir yapıdadır. Kurumsala gösterdiği tepki ve isyanla romanda farklı bir duruşu vardır. Genel düzenin dışında, yerleşik ve geleneksel hayatın karşısında bir tutum sergiler.

Babasından kalan parayla geçimini sağlayıp hiçbir işte çalışmaz. Bu da onu toplumdan koparan bir etkendir. Toplumdaki insanlarla iletişime geçebileceği ortak alan yaratmaz.

“Geri dönüp sokaktan ayrılırken paltosunun yakasını kaldırdı; ellerini ceplerine sokup kalabalığa karıştı.” (Atılğan, 2016: 17). C., kendisini toplumdan soyutlayıp herkesin dışına itmiştir. Paltosunun yakasını kaldırması kendini o insanlardan ayırıştırmasına bir adım dışa itmesine örnektir. Kendisini kalabalığın dışına iter. *“Seveceğini sandığı insanlar bunlar mıydı?”* (Atılğan, 2016: 17). Diğer insanlardan kendini onları basit bir eylem olan sevmek kadar bile uzak hisseder.

“Arkasında, alaca karanlıkta belli belirsiz kıpırdayan insan suratlarına meydan okurcasına baktı. Ama onu kimse görmedi.” (Atılğan, 2016: 17). İnsanlara karşı duyurmaya çalıştığı sessiz bir isyanı vardır. Ancak bir o kadar da bu isyanı göstermenin lüzumu olmadığını düşünür ve anlamsız bulur.

Romanda C.'nin sokakta sesli güldüğünde yaptığı hareketin yadırgandığını hisseder ve istediği gibi gülebileceğini söyler. C. ne kadar toplumdaki normları anlamsız bulup kendini diğer insanlar gibi görmüyorsa diğer insanlarda onu farklı görmektedir.

“Altı buçuk kalabalığındaki insanlar ona göre dışili erkekli hep birbirinin benzeri. Bir ayrılık yok.” (Atılğan, 2016: 24) Romandaki başkahramanımıza göre insanlar kendi olduğundan çok farklıdır, onun gibi değildir. İnsanları kendisinin dışında tutar ve onların bir ayrıklığını bulamadan bir sayar.

Romanın başkahramanı aylak adam C.'nin evinin camı kırılmıştır. Fakat asla bu olayla ilgilenmek istemez. Yeni bir cam taktırması için yardımcısını gönderir. Para üstü de kalsın der. C. diğer insanlar gibi evinin işiyle kendi uğraşmaz ve kendini gündelik hayatın dışında tutar.

C., hareketleriyle görgü kurallarını önemsemediğini gösterir. Bu da yine onun sessiz bir tepkisidir. Nasıl olsa diğerleri gibi olmak istemiyordur. Aylak adam olan C. bu farklılığını ve bu sebepten dolayı yalnız oluşunu düşünmesine bağlar. Düşündüğü için basmakalıp kurumsallaşmış değerlerin karşısında olduğu için yalnızdır o, bu yalnızlığının da farkındadır. *“İçinizde boşluklar yok. Neden ben de sizin gibi olamıyorum? Bir ben miyim düşünen? Bir ben miyim yalnız?”* (Atılğan, 2016: 39). Onun içinde dolduramadığı arayışını sürdürdüğü bir boşluk vardır.

Romandaki başkahramanımız C., Ayşe ve Güler'le evlilik hayalleri kurduğu gerekçesiyle uzaklaşır. Evlilikle olan aşka inancı sağlam değildir. Onun aradığı aşk evlilik kurumu ile sabitlenmeyen farklı bir aşktır. Evlilik aşkı baskı altına alır ona göre sevgi bu ölçütlerle sınırlanmamalıdır. Hayatta gerçek

sevgiye ulaşmanın çok zor olduğunun farkındadır. Evliliğe olan tepkisiyle de gerçek sevgiye kavuşmanın evlilikle olamayacağını göstermeye çalışır.

3. C. ve B.'NİN BENZERLİĞİ

Romanımızın başkahramanı C. gibi B.'nin de ismi tek bir harften oluşmaktadır. Yusuf Atılgan'ın bu kullanımındaki amacı “yadırgatmak”tır. B. İle farklı bir yakınlaşma olur. B. Ve C.'nin isimlerinin tek bir harften oluşması birbirlerine denk düşebilecek bir yakınlık hissettirir. Atılgan, yadırgatarak “yabancılaştırma” tekniği uygulamıştır. İsimlerinin diğerleri gibi olmayışı toplumdan bir sıyrılmış göstergesidir. Atılgan, mevcut düzene eleştiri olarak yazdığı bu romanında onların farklılığını ortaya koymuştur. İsimlerinin tek hece olmasında bile bu yerleşik düzene, toplumun standartlarına “pasif isyan” görülmektedir.

C. ve B. entelektüel kişilikleri ve sanata düşkün yapılarıyla da benzerler. C. nasıl sinemaya gidiyorsa, Ayşe'nin resim yapıyor olmasıyla ilgilendiyse B. de erkek arkadaşı Erhan'ın şiir okumasından etkilenmiştir.

“*Ya sen B., sen ne yapacaksın orda? Dayını, yengeni anlat bana. Çocukları var mı? Seni o kasabada düşünmek ne saçma!*” (Atılgan, 2016: 56). Bu pasajdan anlaşıldığı üzere Güler B.'ye mektup yazmıştır. B. dertlerini sıkıntılarını unutmak için kasabaya çekilmiştir. Kendini toplumun karmaşasından, mücadelesinden soyutlamıştır. “*Sonra, denizden çıkıp kumsala uzandığı zaman, bacaklarındaki killarda incecik bir yel esiyordu. Derisi karardıkça bu kılların rengi sanki açılıyordu. Topuklarıyla kumu eşeledi. Altı serindi.*” (Atılgan, 2016: 98). C.'nin de bir tatil kasabasına çekildiğini görürüz. Belli bir kaçış vardır her ikisinde de. Toplumun, kaosun, kargaşanın uzağında olmak C. ve B.'ye iyi gelmektedir. B.'de C. gibi yaşadığı yeri, okulunu bırakıp kendi kendine kalmak için bir kasabaya yerleşmiştir.

İsim onların tercihi değildir. Toplumdaki her şey gibi bir dayatma, değiştirilmesi pek mümkün olmayan bir kalıptır. Mevcut düzen karşısında yer alan bireylerin isteği dışında meydana gelen bir oluşumdur. Atılgan, bu durum nedeniyle romandaki belli değerler sistemini eleştiren kahramanlarına C. ya da B. gibi isimler vermiştir ve bu durumu tek harften oluşan basitliğe indirgemıştır.

B.'nin Güler'e olan mektubunda kasabada deniz olmayışının hoşuna gittiğini söylemiştir. Herkes denizi severken B.'de farklı bir durum söz konusudur. C. gibi o da diğer insanların beğeni kalıplarının ve alışlagelmış kabullerin uzağındadır.

B.'de C. gibi evlilik kurumuna ufuk açıcı bakmaz. “*Nasıl olur da bir insan, küçük bir evi, bir eşi, iki çocuğu olsun istemez? Ah, buldum işte: Bu bakımdan o da sana benziyor. Sen “Yetmez bunlar!” demez miydin?*” (Atılgan, 2016: 57). B.'de C. gibi asıl olan sevginin evlilikle sağlanabileceğini düşünmez. C.'de karı kocaların duygusal anlamda ortak noktaları bulunmadığını ve birlikte yaşamalarının istem dışı bir zorunluluk olduğunu söyler. Evlilik, gerçek sevgi için yetersizdir.

4. İKİNCİ YENİ ve AYLAK ADAM AYNI POTADA

İkinci Yeni ve Aylak Adam'da eş değer birçok nokta görülür. “*Turgut Uyar, İkinci Yeni'nin merkezinde olmuştur.*” (Süreya, 1985: 169). Cemal Süreya'nın bu ifadesinden yola çıkarak Turgut Uyar'ın *Geyikli Gece*'sine ve Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam*'ına eş değer bir bakış yapıp onları birbiriyle ilişkili olan belirgin maddeler altında ele alacağız.

“*Sanatta girişimdir asıl olan.*” (Süreya, 1985: 170). Cemal Süreya'nın bu ifadesine aynı dönem sanatçıları olan Turgut Uyar ve Yusuf Atılgan uygun düşmektedir. Biri romanda diğeri şiirde büyük girişimlerde bulunmuştur. “*Sanat sorunlarının kendi doğrultularında insan sorunlarına dönüşebilmesi, daha doğrusu bazı insan sorunlarını yüklenebilmesi ancak köklü girişimlerin sonucu olarak doğuyor.*” (Süreya, 1985: 170). 1950'li dönemde köy romanı edebiyatı yaygınken Yusuf Atılgan tamamen bu anlayışın dışında bir eser vermiştir. Kalabalıkların dışına çıkıp toplumdaki diğer insanların kurduğu düzene benzemeyen bir ilişki arayan romandır. Modernden postmoderne geçiş romanı olmasıyla temel bir köklü değişim içermektedir. Sorunu belli belirsiz işleyen, klasik modern anlatış etkisini kaybetmiş, klasik zaman algısı olmayan, belli bir birey yerine özneyi gören ve yabancılaşma problemiyle sağlıklı bir insan portresi çizip o sorunu yüklenen bir romandır. Aynı zamanda İkinci Yeni gibi modern anlayışa sahip bir çizgidedir.

Turgut Uyar şiiri ise “*kolay kolay tanımlamaya gelmez: görülür, tanık olunur.*” (Süreya, 1985: 166). Turgut Uyar oluşturduğu şiirsel gövdeye yakın gelen en iyi anlatımı oluşturur. Şiirde vezin ve kafiye

dışında rahat bir söylem oluşturmuştur. Turgut Uyar şiirinde de ritim özgündür. Cemal Süreya'nın ifadesi ile Turgut Uyar'ın şiirimizi öne çıkarmada yardımcı olduğu bir özellikte görüntü kavramına kattığı olanaktır. Bu ölçütlerle Turgut Uyar'ın da 1950'li dönemde İkinci Yeni anlayışıyla yeni ve köklü girişimler yapıp kent insanının konumunu, hayretini, nefretini şiirine katar. Modern dünyadaki hem yüceliği hem aşağı duyguları ele alır, bunun da en iyi örneğini *Geyikli Gece*'sinde görmekteyiz. Turgut Uyar'ın özerkliğinin yansımalarını bu şiirde görürüz. Yalçın Armağan *İmkânsız Özerlik* kitabında İkinci Yeni şairlerinin dünya ile karşı karşıya kaldığında o dünyayı dile getirirken birtakım kabul görmüş araçlar yerine kendi özerkliğini ve sanatının özerkliğini talep ettiğini söyler. Yusuf Atılgan'da *Aylak Adam*'ı oluştururken romanın başkahramanı C. dünyayı genel kabullerin dışında algılar ve kendi bireyselliğini ortaya koyar.

4.1. Doğaya Kaçış

“İkinci Yeni şiirinin *Servet-i Fünûn* şiiriyle uzaktan akraba olduğu söylenir.” (Doğan, 2007: 24). *Servet-i Fünûn* döneminde de Aşiyân temalı bir doğaya kaçış söz konusudur. İkinci Yeni şiirinde de Turgut Uyar'ın *Geyikli Gece*'sinde “*Yeşil ve yabanî uzak ormanlarda\ Güneşin asfalt sonlarında batmasıyla ağırdan\ Hepimizi vakitten kurtaracak*” (Uyar, 2018:9). mısralarında *Aylak Adam*'da olduğu gibi bir doğaya kaçış söz konusudur. Turgut Uyar kentin neon ışıklarından ve mekanik yaşamdan uzaklaşmak ister. “*Bir yandan toprağı sürdürük\ Bir yandan kaybolduk*” (Uyar, 2018:9). Turgut Uyar artık kent yaşamından çıkıldığını ve bir doğada olduğunu bu dizelerle anlatmıştır. Bahsedilen bu doğada kaygılardan kurtulmuş kendini toprağa vererek orada kaybolmuştur. *Aylak Adam*'da artık dünyanın karmaşasını bırakıp bir tatil kasabasına çekilir, kafa dinlemek ister. Şiirde de zaman algısından kurtularak doğaya sığınma vardır. Vakit kaygısı da ancak İkinci Yeni'nin temel problemi olan kentte olmaktadır. Romanda doğaya kaçan ve ruhsal anlamda bir kurtuluş arayan sadece aylak adam olan C. değildir aynı zamanda Güler'in mektuplarında izni takip ettiğimiz B.'de vardır. Güler mektubunda B.'ye “*Gittiğin kasabayı merak ediyorum. Değil, daha çok senin orada ne yapacağını...*” (Atılgan, 2016:55) demiştir. B. yaşadığı olumsuz duygulardan sonu kötü biten aşkıdan uzaklaşmak isteyip kafasını dinlemek için tanıdıklarının olduğu kasabaya gitmiştir.

4.2. Toplumcu Algıdan Uzak

Mehmet Can Doğan tezinde İkinci Yeni'ye karşı örgütlenen dergiler toplumcu sanat anlayışına sahip olduklarını söyler. “*İkinci Yeni şiiri, toplum ve dava şiiri değildir.*” (Doğan, 2007: 20). *Aylak Adam* romanı da bu bağlamda toplumsal bir kaygı güdülmeden yazılmıştır. *Aylak Adam* C. her zaman bireyselliğini romana aktarmıştır. O dünyanın kaygılarından, geçim sıkıntısından, geleneğinden göreneğinden uzak bir bireydir. C. insanların gazete okumalarına anlam veremez. Çünkü C.'ye göre gazete de iç karartıcı olumsuz haberler vardır. C. kendini toplumcu olan her algıdan, siyasetten, ekonomiden, günlük sorunlardan uzak tutan bir entelektüeldir. Turgut Uyar'ın *Geyikli Gecesi*'de C.'nin yaşam tarzı gibi bireysel duyguları odak alır. “*Neonlar ve teoriler ısıtamaz yanını yöresini\ Örneğin Manastır'da oturur içerdik iki kişi\ Ya da yatakta sevişirdik bir kadın bir erkek\ Öpüşlerimiz gitgide ısınırda\ Koltukaltlarımız gitgide tatlı gelirdi\ Geyikli gecenin karanlığında*” (Uyar, 2018: 10), dizelerde geyikli bir gecede sadece iki kişinin yaşayabileceği aşk anlatılır. Bu bireysellikte tamamen bir topluluğun yaşadığı kentin neon ışıklarının ve herkesin kabul ettiği teorilerin dışındadır.

1950'li yıllarda İkinci Yeni şiirde yeni unsurlarla ahlakın dışında görünmüştür. “*Şiirle ahlâk arasında da bir bağ kurarak, şiirin ahlâka karşı çıkışını onun amacı değil, “belki fonksiyonu” diye belirler.*” (Doğan, 2007: 37). Bu durum *Aylak Adam* romanında C.'nin toplumun ahlak kurallarının dışında davranışlarıyla örneklendirilebilir. Sokakta nişanlı bir kızı öpmesi ve laf atması, otobüsteki kıza dokunması onu takip etmesi toplumsal ahlak normlarının dışındadır.

“*Vazgeçişin kuramıdır onların kuramı. Temelde budur. Büyük bir kötümserliktir aslında onları kuran da, işleten de. Orhan Veli kuşağının şairleri kötü yurttaşlardı, daha doğrusu kötü hemşerilerdi. İkinci yeni şairi ise bir haymatlos olarak geldi. Kötümserliğin yarattığı düşünce durumunun bir kaosa yayılması da diyebiliriz İkinci Yeni şiirine*” (Süreya, 1966).

Cemal Süreya, İkinci Yeni için bu ifadelerde bulunmuştur. Bu bağlamda paralellik kurarsak roman başkahramanımız C.'de vazgeçenlerdendir ve oldukça kötümserdir.

“-Neden bu kadar kötümsersin? -Sen neden değilsin? Çevrene bakmıyor musun? En mutlu görünenlerine bile? Bütün bunlar üç oda, bir mutfak, iki çocuk düşü ile başlıyor. Sonra? Haydi bayanlar, baylar! Bu fırsatı kaçırmayın. Siz de girin, siz de görün. Üç perdelik dram.

Birinci kısım: Dağlar dümdüz. İkinci kısım: Ne çok tepe! Üçüncü kısım: Ova bataklık.” (Atılğan, 2016: 76).

C. kafasında evlilik kurumu ile bağdaştırarak yarattığı bu kötümserlikle bir kaos meydana getirir. Güler’e verdiği bu cevaplarla onunda iyimser umutlarını kırarak onu dehşete sürükler. “*Çaresizliğimiz böylesine kolaydı işte\ Hüzünümüzü büyük şeylerden sanırsanız yanılırsınız\ Örneğin üç bardak şarap içsek kurtulurduk\ Yahut bir adam bıçaklasak\ Yahut sokaklara tükürsek\ Ama en iyisi çeker giderdik\Gider geyikli gecede uyurduk”* (Uyar, 2018: 11). *Geyikli Gece*’nin bu dizeleri de bize çaresizliği, umutsuzluğu, kötümserliği hissettirir. Kötü olaylar peş peşe sıralanırken bu durumdan kurtuluşun ancak geyikli gecede olduğunu söyler, Turgut Uyar.

4.3. Modernlik Eleştirisi

Modern dünyadan insan ne kadar zevk alıyorsa veya ne kadar aşağı duygular taşıyorsa modern sanatta da o vardır. Bütün yücelik ve kimliklerimizden sıyrıldıktan sonra asıl olan kalır. Modern sanat yüceliği de aşağı duyguları da merkeze alır. Turgut Uyar, *Geyikli Gece*’de hem yüceliği anlatır hem de bir şeylerin kavgasını verir. “*Gladyatörlerden ve dişlilerden\ Ve büyük şehirlerden\ Gizleyerek yahut döğüşerek\ Geyikli geceyi kurtardık”*. (Uyar, 2018: 9). Geyikli gecenin yüceliği şiirde yer alırken bir de büyük şehirdeki mücadele söz konusudur. *Aylak Adam*’da bu duruma eş duygular içindedir. “*Sokakta, ciğerleri soğuk havayla dolup boşaldıkça içinde korkunç bir güç duyuyordu. Köşede durup geniş caddeye baktı. Önünden insanlar, otomobiller, tramvaylar geçiyordu. Işıklarını yeni yakmış bu şehri seviyordu.”* (Atılğan, 2016: 30). Modern sanat kentin bir ürünüdür. Kentin karşısında hayret, nefret, şaşkınlık duyar. *Geyikli Gece* ve *Aylak Adam*’da biz bu durumun yansımalarını net olarak görmekteyiz. C. ışıkları yanan şehre hayran kalmış onu sevmiştir ancak bir o kadarda şehirden kaçıp uzaklaşma isteğindedir. Çünkü şehirde ona uygun düşmeyen birçok neden vardır.

Modern bir eleştiri olarak kentten kaçma isteği *Aylak Adam*’da da *Geyikli Gece*’de de benzer ifadelerle verilmiştir. *Aylak Adam*’da “*Katı katı naylon, neonların yapma gündüzü...”* (Atılğan, 2016: 83) şeklinde yer alırken *Geyikli Gece*’de de “*Halbuki korkulacak hiçbir şey yoktu ortalıkta\ Her şey naylondandı o kadar”* (Uyar, 2018: 9) dizeleri yer alır. Kent hayatına ‘naylon’ vurgusu yapılarak onun yapma olduğu, özünde hiçbir şey ifade etmediği söylenmek istenir. Sahtelik hâkim olmuştur. Bu sahtelikten kurtuluşun çaresini Turgut Uyar geyikli geceye kaçarak göstermiştir. *Aylak Adam*’da C. ise kurtuluşu bir süreliğine bir tatil kasabasında aramıştır.

“*Bir başka yazısında Süreya, “çağdaş şiir”in “hep alışkanlıklara, yerleşmiş simetrilere, edinilmiş rahatlıklara karşı olduğunu” belirterek, belli bir dönemdeki ortaklıkların “klişeleşmeye”, “gelenekçiliğe” ve “kolaylaşmış simetrilere” yol açtığını söyler. Bundan kurtulmanın yolu, “o şiiri” değiştirmektir.”* (Doğan, 2007: 35). Çağdaş şiir, modern şiirin ölçütünde alışkanlıkların dışındadır. Bu durumun yansımaları C.’de de görülür. Arkadaşları C.’den bahsederken “*Bütün değerlerini yitirmiş, dayanacak bir şey arıyor. Yakında büsbütün kaçırırsa şaşırمام.”* (Atılğan, 2016: 152) diye konuşmaktadırlar. C. onlar gibi değildir, ‘öteki’nden çok farklıdır. Alışılmadık olduğu için değerlerini yitirmiş gözükmektedir.

Modernlik eleştirisine uygun olarak roman kahramanımız C. bu çağın hızlı ve sorgulanmadan yaşandığını düşünür. Kimsenin onu anlayamayacağını söyler. “*Biliyordu; anlamazlardı.”* (Doğan, 2007:35). “*Bir bakıyorduk akşam oluyordu kaldırımlarda\ Kesme avizelerde ve çıplak kadın omuzlarında\ Büyük otellerin önünde gariptiyorduk\ Çaresizliğimiz böylesine kolaydı işte\ Hüzünümüzü büyük şeylerden sanırsanız yanılırsınız.”* (Uyar, 2018: 11). *Geyikli Gece*’de alınan ilk dizede birden akşamın olmasıyla bu modern zamanın oldukça hızlı geçtiği, insanın tam ne yaşadığını anlamadığı vurgusu vardır. Yine alınan son dizede roman kahramanımız C. gibi anlaşılmayan bir şeyler vardır. Öteki insanlar bu durumu, bu boşluğu anlayamaz. İnsanların olanla yetinmesi, bir arayışta olmamaları, düşünmeden yaşamaları C.’ye huzursuzluk verir. *Aylak Adam* romanında ve *Geyikli Gece* şiirinde diğer insanlar sıradan yaşayıp basitleşirken buna anlam verememiş vardır. Aynı zamanda bu durumun dışına çıkmak için bir mücadele kalıplaşmış hiçbir şeyi olduğu gibi kabul etmeyen bir yaklaşım vardır. Turgut Uyar’ın dediği gibi bazen bu hüznü büyük şeyler sanılır fakat değildir. Modern insan hızlı yaşayıp hızlı tükettiği için basit şeyleri kaçırmış ve bu durumda Yusuf Atılğan ve Turgut Uyar ifadelerini birbirine paralel kılar.

Cemal Süreya’nın denemelerinden hareketle baktığımızda İkinci Yeni ne olduğuyla değil ne olmadığıyla ilgilenen bir şiirdir. *Aylak Adam*’da da bu ölçütte olan şeyleri anlamsız bulup olmayanın ardında bir arayış vardır. C., evliliklere karşı çıkar çünkü evlilikler var olan bir kurumun ürünüdür

ancak *Aylak Adam*'ın başkahramanı C. bu kurumda olmadığını düşündüğü gerçek sevgiyi arıyordu. Bu gerçek sevgi arayışı da romanın tutamağını oluşturur.

Turgut Uyar “*Şiirindeki <<dünyadan hoşlanma>> duygusu bir <<mutluluk dileği duygusu>> ile yer değiştiriyor.*” (Süreya, 1985: 155). “*Geyikli geceyi hep bilmelisiniz\ Yeşil ve yabancı uzak ormanlarda\ Güneşin asfalt sonlarında batmasıyla ağırdan\ Hepimizi vakitten kurtaracak*” (Uyar, 2018: 9). *Geyikli Gece*'de dünyadan kaçıp kurtulma arzusu geyikli gece ile sağlanabilir ancak. Dünyadan artık tat almaya şair mutluluk dileği duygusunu geyikli geceye kavuşarak yaşayacağını söyler. Bu noktada geyikli gece bilinmelidir ki metropol hayatından kurtulmak isteyen insan ona sığınabilsin. Geyikli gecede yeşil, insandan uzak yabancı ormanlar, batan bir güneş ve insanı o telaştan, geç kalma duygusundan kurtaracak bir zamansızlık vardır. C. ise dünyadan zaten hiç hoşlanmamaktadır, metropol insanının dünyadaki mutluluk, hüznü gibi tüm duygularının dışındadır. C. ise bu mutluluğu bulma duygusunu bir sahil kasabasında yaşayacağı ümidiyle tatile çıkmıştır. Ancak orada da tam arzusuna ulaşamaz. Yine romanda B karakteri yaşadığı acılar nedeniyle üniversitede süregelen eğitimini bile yok sayarak biraz olsun mutlu olma gayesi ile bir yakınının bulunduğu kasabaya gittiğini Güler'e olan mektuplarında görürüz.

4.4. Kadın ve Cinsellik

İkinci Yeni merkeze alındığında kadın 1950'li yıllarda şiirin içeriğinde fazlasıyla görülmektedir. Kadın, o dönem cinsellikle ön plana çıkmaktadır. “*Türkçe şiirde ahlak, özellikle cinsellik noktasında düğümlemiş*” (Armağan, 2017:142), ancak İkinci Yeni'nin cinselliğe bakış açısıyla şiirimizde bir dönüşüm geçirmiştir. “*Kadın merkezli şiirlerde, cinsel arzu ve erotizmle belirginleşen bir şiir dünyası ortaya çıkar. Bu temalara, her ne kadar sosyal eleştiri eklense de, bunlar fantezi düzeyinde kalır.*” (Doğan, 2007: 552). Yusuf Atılgan'da *Aylak Adam* romanında, İkinci Yeni'nin kadın içeriğine paralel olarak ‘kadın’ unsurunu cinsellikle bağdaşık bir şekilde görürüz. Bu durum ilk olarak roman başkahramanımız C.'nin babasının teyzesine ve evde çalışan hizmetli kadınlara yaklaşımıyla görülür. “*Çocukluğunda, eski evde sık sık hizmetçi değişirdi. Bazı geceler kesiliveren bağirmalar, fısıltılar, somya gıcırtiları duyardı. Bir gün mutfakta babasını görmüştü: Kopacak gibi gergin, sırtı kamburlaşmış, arkadan kadının kalçalarına sarılmış.*” (Atılgan, 2016: 12). O dönemde Turgut Uyar'ın *Geyikli Gecesi*'nde de kadın, cinsel arzu ile ilişkilidir. “*Ya da yatakta sevişirdik bir kadın bir erkek\ Öpüşlerimiz gitgide ısınırdı\ Koltukaltlarımız gitgide tatlı gelirdi\ Geyikli gecenin karanlığında*” (Uyar, 2018:10). Turgut Uyar düşlediği, hiçbir şeyin umursanmayıp her şeyin boş verildiği geyikli gecede bir kadın ve erkeğin sevişmesinden bahseder. Çünkü artık C.'ninde önemsemediği gibi toplum dışarda kalmıştır ve cinsel arzu öne çıkmıştır.

“*Bireyselleşmeyi, cinsel özgürlükle sabitleyen Cemal Süreya, bu özgürlüğü kısıtlayan sosyal değerlere karşı eleştirel bir tutum geliştirerek, nihilizme yaklaşan bir söylem üretir.*” (Doğan, 2007: 552-553). Kadının merkezde olduğu cinsellik toplum içinde özgür bir alan bulamaz. Eleştirilerin odağında olan bir durumdur. Yusuf Atılgan ve Turgut Uyar ise roman ve şiirinde kadın merkezli bu cinselliği işlemiştir. Ancak Turgut Uyar'ın *Geyikli Gece*'sinde cinsel özgürlük tüm kalıplardan sıyrılarak bir geyikli gece karanlığında kendine yer edinirken aynı durum C. için geçerli olamaz. Güler bir akşam C.'nin evine gitmiştir. Aralarında bir yakınlaşma beklenirken Güler bunu yapamayacağını söyleyerek ağlar. C. bunun üzerine “*Soyunurken, babanın duyunca, nasıl şaşıracağını, başkalarının neler diyeceğini düşündün.*” (Atılgan, 2016: 85) der. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere sosyal değerleri düşünen Güler, toplum baskısının etkisi altındadır. Romanda, *Geyikli Gece* gibi cinsel özgürlük sosyal etmenler sebebiyle kendine alan bulamamıştır.

Aylak Adam'da ‘kadın’ figürü yine *Geyikli Gece*'den farklı olarak ‘anne arketipi’ olarak da görülmektedir. *Geyikli Gece* ise ‘kadın’a cinsel açıdan yaklaşımla ön plandadır. *Aylak Adam* romanında “*Annemi bilmiyorum. Ben bir yaşındayken ölmüş. Belki de teyzem, onun güzel, mavi gözlerinden bahsettiği için, bu gözleri gördüğümü sanıyorum. Mavi gözlerden hep hoşlandım. Belki sana anlattığım o kıza üç ay dayanabilmem mavi gözlü oluşundandı.*” (Atılgan, 2016: 121). C. Ayşe'yle konuşmasında, Güler'e dayanabilmesini annesine olan özlemi hatırlatmasına bağlar. C. bir kadını anne benzerliği ile konumlandırmıştır. Bu açıdan cinsellikten sıyrılmış bir ‘kadın’ unsuru görülür.

“*Türkçe şiirde ilk kez cinsellik yoluyla toplumun düzeninin yerine insanın doğası öne çıkarılmakta*” (Armağan, 2017: 144) olduğunu görürüz. İkinci Yeni dünyaya ve metropol insanına farklı bir yerden bakarak farklı söylemde bir dil kurar ve özerk hale gelir. *Geyikli Gece* şiirinde Turgut Uyar geyikli gece altında yaşanan cinselliği insanın doğasının yansıması olarak gösterir. C.'ye göre de cinsellik

erkeğin ve kadının doğasında olan bir şeydir, bunun için kurumsal bir yapıya yani evliliğe gerek görmemektedir. Böylece iki yapıda da toplum düzeninin dışına çıkıldığı görülür.

Yusuf Atılğan romanında cinsel ahlakın dışında sapkın davranışlar görmekteyiz. Sinemaya giden B.'nin erkek arkadaşı Erhan tarafından bacaklarının ellenmesi ve özel bölgesinin ellenmek istemesi gibi durumlar yaşanması buna örnektir. İkinci Yeni şiirinde de “*özerklik talebinin toplumsal yanını en başta cinsel ahlaka karşı çıkararak ifade etmiştir*”. (Armağan, 2017: 115), Turgut Uyar *Geyikli Gece*'de bir erkek ve kadının sevişmesinden bahseder daha sonra aldatıldıklarının da o duygu içindeyken önemli olmadığını söyler.

“*Turgut Uyar'da cinsel istek eşyaya damgasını bastırır. Cinsel isteği saf ve aptal odalardan çıkararak şehrin gürültüsünden geçirir. Şehir, fetişlerdir.*” (Süreya, 1985: 167). *Aylak Adam*'da odasına para karşılığı çağırdığı kadınla bir yakınlık yaşayamaz bunun altında anne hissi arayışı yatsa da, cinsel dürtüyü sadece odalarda yaşamayıp bunu otobüste yeni gördüğü bir kadına dokunarak ve ilk defa gördüğü bir kadının sokakta peşine düşüp onu takip ederek şehrin içine yayar.

5. SONUÇ

Yusuf Atılğan ve Turgut Uyar dünyayı uzlaşsımsal bir şekilde görmeyi bırakmışlardır. Kişisel bir bakış açısıyla metropol insanının uzağında bir yaşam alanı oluşturmak istemişlerdir. Ele aldığımız Turgut Uyar'ın *Geyikli Gece*'si ve Yusuf Atılğan'ın *Aylak Adam*'ı 1950 yılında modern döneme geçiş aşamasında toplumcu anlayıştan, köy edebiyatından uzaklaşarak dikkat çeken eserlerdir. İkinci Yeni'den hareketle entelektüel bir anlayışla standartlaşmanın dışına çıkmıştır. Döneme baktığımızda edebiyat anlaşılabilirlik açısından değerlendirilirken bu iki eser dönemde dik bir çıkış yapmıştır. Kamusal dünya görüşü yerine kendi kavrayış açılarını dahil ederek edebiyata bireysel nitelik kazandırmışlardır.

İkinci Yeni ışığında *Aylak Adam* romanına baktığımızda kurumsallaşmaya ve standartlaşmaya bir tepki görürüz. Yusuf Atılğan'ın oluşturduğu roman kahramanı aylak adam C. bu tepkinin tam anlamıyla bir yansıtıcısıdır. Kendini toplumdan uzak hisseder, metropol insanı onu anlamaz. Birçok kalıplaşmış kuruma tepkilidir bunların en başında da evlilik kurumu gelir. O gerçek sevgiyi aramaktadır ama bu evlikle mümkün olmaz, eşlerin gerçekten sonsuz bir sevgiye sahip olduklarını düşünmez. Sevgililerinin söz ettiği evlilik bahsi onu ürkütmeye ve kaçırmaya yeterlidir. Herhangi bir işte çalışmaz toplumun o kendini bulamadan acele yaşadığı hayata karışmaktan korkar. Babasından kalan parayla geçinir ve bulunduğu durumu zengin olarak değil paralı olarak tanımlar. Rahatsız olduğu durumlarda karşıt tavrını bir sessiz isyan olarak gösterir. Sergilemiş olduğu tavırlarla görgü kurallarının ahlakın dışında yer alan bir bireydir. Diğer insanlar onun için bir öteki konumundadır ve kendisi ile metropol insanı arasındaki ayrışıklığın farkındadır. Günlük işlerin, yerleşik düzenin, standartlaşmanın, onun bakışından basmakalıp olan hayatın karşısındadır. Karşısına çıkan her insanda farklı bir özellik arar bunu göremeyince de uzaklaşır ve kendisini dış dünyadan soyutlamaya başlar. Dünyaya kendi bireysel algılayış tarzı ile bakmaktadır.

Romanda C. gibi B.'nin de ismi bir harften oluşmaktadır. Yazarın yadırgatmak amacıyla yaptığı durum onlar arasında benzerliğin ilk başlangıcı sayılır. Sanatsal kişiliğe sahip olmaları, hayatın vakitle ölçüldüğü kargaşa ortamında sakin olduğunu düşündükleri bir kasabaya gitmeleri, herkes için alışıldık olan kalıpların dışında düşünmeleri, mutluluğa ulaşmak için evlilik kurumunun yetersiz olduğunu dile getirmeleri onları birbirlerine yaklaştıran unsurdur. Roman sonunda da C. farklı olan biri olarak B.'yi bulduğunu düşünse de ona ulaşamaz.

Aylak Adam ve o dönemin önemli bir hareketi olan İkinci Yeni'yi aynı potada incelediğimizde İkinci Yeni'nin merkez şairi olan Turgut Uyar ve *Geyikli Gece*'sine bakarız. Yusuf Atılğan ve Turgut Uyar sanattaki girişimleri kendi bireysel dünyalarını oluştururlar. 1950'deki bu dönemde Yusuf Atılğan döneminde süregelen köy romanı edebiyatının dışına çıkıp modernizmden postmodernizme geçiş örneği sayılabilecek bir eser ortaya koymuştur. Turgut Uyar ise şiirinde kendi ritmini yakalayarak dönemin baskın eğilimi toplumcu yapıdan uzaklaşarak özerk eserler ortaya çıkarır.

Yusuf Atılğan'ın romanında doğaya kaçış kentten vakit kaygısının olmadığı kasabaya giden roman kahramanları C. ve B.'de görülmüştür. Turgut Uyar ise çareyi yeşil ve yabani ormanların olduğu, zamanın önemsiz olduğu geyikli gecede bulur. Kendilerini doğaya kaptırıp kalabalık içindeki kaygılardan kurtulmayı isterler.

İki eserde toplumcu anlayışın dışındadır. Toplumun kaygıları, sorunları bu eserlerde görülmez. Entelektüel bir yapıyla kentin neon ışıklarından ve toplumsal teorilerden uzak dururlar. Toplumdaki

ahlak kurallarının gelenek göreneğin dışında hareket edilmiştir. Bir kötümserlik havası hakimdir. *Aylak Adam*'da C. başta evlilik olmak üzere tüm olaylara bu noktadan bakmaktadır. *Geyikli Gece*'de ise geyikli geceye gitmek için kurtulması gereken yerde bir çaresizlik vardır. *Aylak Adam*'ın umutsuzluğu oldukça fazlayken *Geyikli Gece* şiirinde tek umut geyikli geceye ulaşabilmektir.

İnsanın modern dünyadan aldığı zevki ve yaşadığı aşağı duyguları taşıyorsa *Aylak Adam* romanında da *Geyikli Gece* şiirinde de bunu görürüz. *Geyikli Gece*'de bir şehirde Gladyatörlerle mücadele varken ondan kurtulmak geyikli gece ile mümkündür. *Aylak Adam* romanında C. ışıklara yanan şehre hayran olduğu gibi bir o kadar da ondan kaçıp kurtulmak ister. Böylelikle modern bir eleştiri olarak kentten kaçma isteğini görürüz. Turgut Uyar şiirinde her şeyin naylondan olduğunu ve bu yapma ve sahte durumdan kaçışın ancak geyikli gece ile mümkün olduğunu söyler. Yusuf Atılgan ise bu kentten kaçma isteğine uygun olarak roman başkahramanı C.'yi bir tatil kasabasına gönderir. Alışıldık, yerleşmiş klişeleşmenin karşısındadırlar. İkinci Yeni'nin özelliği olarak *Geyikli Gece* kendinden önceki şiir akımlarının gerek yapısıyla gerek düzeniyle büsbütün farklıdır. Romanda ise C.'nin arkadaşları onun her yönüyle farklı olduğunu dile getirir. Yaşanan çağ hızlı ve sorgulanmadan geçer. Şiirde hızlı geçen zamanın vurgusu birden akşamın olmasıyla yapılırken romanda C.'nin öteki insanların bir boşlukta yaşadıklarını düşünmesi, bir arayışta olmamaları, düşünemeyen yapıları C.'ye huzursuzluk verir. Bu dönemde ele aldığımız şiir ve roman "ne olduğuyla değil ne olmadığıyla" ilgilenir. Artık dünyadan hoşlanma duygusu yerini mutluluk dileği duygusuna bırakır. *Geyikli Gece* şiirinde artık naylon dünyadan hoşlanmayan şair geyikli gece ile o mutluluğu yakalayacaktır. *Aylak Adam* romanında ise C. zaten yaşadığı dünyadan hiç hoşlanmaz ve metropol insanın yaşadığı dünya algısından sıkılarak gittiği bir tatil kasabasında biraz daha olsun kentin telaşından kurtulmayı, o mutluluğu arar.

İkinci Yeni merkezli baktığımızda kadın o dönem yapıtlarında cinsellikle beraber ele alınmıştır. Aynı zamanda cinsel ahlak yaklaşım açısından da birtakım değişimler yaşanmıştır. Kadın merkezli yapıtların cinsel arzu ve erotizmle beraber ele alındığını görürüz. İkinci Yeni'nin de etkisiyle o dönem sanatkarların cinsel ahlak karşısındaki tutumu yaşadıkları ortama da tepkilerini içerir. Ele aldığımız romanımızda C.'nin babası ile olan anlatılarında kadın unsurunun fantezi ile de yansıtıldığını görürüz. Şiirde de durum geyikli gecede hiçbir şey umursanmayıp kadın ve erkeğin sevişmesi anlatılır. Kadın merkezli cinsellik *Geyikli Gece* şiirinde kendine özgür bir alan bulurken *Aylak Adam* romanında toplumsal baskı yaşayan Güler karakteri nedeniyle özgür bir alan bulamaz. *Aylak Adam* romanında kadın figürü *Geyikli Gece* şiirinden farklı olarak annesiz yaşayan C.'nin anne özlemi duymasıyla çıkan figür olarak da görülür. *Geyikli Gece*'de de ve *Aylak Adam*'da da cinsellik insan doğasının yapısı olarak telaffuz edilir. Romanda cinsellik konusunda sapkın davranışların yaşandığı durumlarda görürüz. Cinsel dürtü odalardan çıkıp şehre yayılmıştır.

İkinci Yeni'nin damgasını vurduğu dönemde verilen bu eserde tüm kalıplardan yerleşik düzenden sıyrılma isteği yaşanmış ve toplumun temel sorunlarını anlatan eserler yerine bireysellik ön plana çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- Armağan, Y. (2017). *İmkânsız Özerklik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atılgan, Y. (2016). *Aylak Adam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Moran, B. (2017). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-2*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Süreya, C. (1966). *Tarihsel Kötümserlik*. İstanbul: Papirüs.
- Süreya, C. (1985). *Şapkam Dolu Çiçekle*. İstanbul: Çizgi Yayıncılık.
- Uyar, T. (2018). *Dünyanın En Güzel Arabistanı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.